

Lidská práva jako „idea“

Nové rozpoznání je vždycky vynález, ale nikdy svévolný ani libovolný. Každý „pokrok“ k něčemu novému je sice riskantní, ale pokud se „strefí“, znamená převzetí nových závazků, povinností a norem. A ty opět nejsou nahodilé, a nejsou ani „dány“ předem, ale musí být opět vymyšleny – nicméně to ještě neznamená, že ono „vymýšlení“ je zcela subjektivní a v rámci subjektivity ničím neusměrněné (neregulované). Proto také nikdy není rozhodující, jak to poprvé bylo myšleno a jak to poprvé bylo vyjádřeno, nýbrž důležité je teprve to, jak se to uplatnilo. A ani to uplatnění není posledním kritériem správnosti, nýbrž představuje jen jakési poměrně široké (ovšem v různých osobních i dějinných situacích nestejně široké) pásmo mezi momentálními mantinely (které se ovšem zase v dalším průběhu mohou zužovat nebo rozšiřovat). V tomto smyslu se sice na jedné straně můžeme tázat, jaké mantinely dovozovaly zástupcům lidu státu Virginie formulovat zásady o lidských svobodách a právech právě tak, jak k tomu došlo, ale pro posouzení myšlenky samé to nikterak nestačí, protože důležité (a dokonce důležitější) bylo, jak tato myšlenka zvítězila i v jiných státech unie a jak se potom dostala do Evropy za francouzské revoluce a jak zvítězila jednak ideově (myšlenkově), jednak politicky a zejména v politické realitě (to už bylo slabší), zvláště však jak se stala nedílnou součástí mezinárodních jednání po druhé světové válce atd. To všechno (a ještě mnoho dalšího) byly okolnosti, které dovozovaly, aby tato myšlenka nabyla takového společenského a politického významu, že se to z hlediska poměrně malých počátků zdá téměř neuvěřitelné. V tom všem ovšem velkou úlohu hraje povaha ideje samé, neboť ta měla jednak starší minulost, vlastně již v diskuse ve starém Řecku z doby sofistů. A tu musíme uvažovat, co to znamená, že nějaká idea se někde objeví a pak na ni navazují různí myslitelé a různé společnosti nebo jejich složky: ta idea totiž je také něco samostatného, co to uplatňování a šíření a navazování v daných situacích dovoluje – ta idea se zkrátka jednak hodí, ale je tomu také obráceně, totiž tak, že určité situace jsou pro šíření a prosazení oné ideje vhodnější a jiné méně vhodné. Mimořádně důležité je však upozornění – především v současné době, kdy převládá relativismus a skepse – že žádná velká idea nemůže být redukována ani odvyšvětlena poukazem na dobu, v níž vznikla nebo se znovu začala uplatňovat. Maximální pozornost je třeba věnovat také oné ideji samé, jejímu charakteru a jakési její „hloubce“, která se obvykle ukazuje a projevuje až v zase v jiných dobách a v jiných situacích. Někaká idea je vyslovena, má trochu úspěch, pak je zapomenuta nebo aspoň marginalizována, aby se po čase stala zdrojem nových úvah a velmi respektabilních rozvinutí.

(Písek, 040618-1.)